

дена обобщенная классификация моделей экономического развития национального хозяйства по различным признакам и определены их общие характеристики. Усовершенствована секториальная модель национального хозяйства в соответствии с требованиями постиндустриального общества и предложено, что модель развития национального хозяйства Украины должна базироваться на принципах национального прагматизма и учитывать стратегические цели, особенности и тенденции развития.

Ключевые слова: модель, развитие, национальное хозяйство, постиндустриальное общество, теоретические аспекты.

Kuzmin O.Ye., Pyrog O.V. Theoretical aspects of development models of national economy in post-industrial society

The paper presents the results of the theoretical aspects of the model of the national economy in a postindustrial society. Summarizes the classification of models of economic development of the national economy on various grounds and identified their common characteristics. Improved sectoral model of the national economy according to the postindustrial society and proposed the model of the national economy of Ukraine should be based on the principles of national pragmatism and take into account the strategic objectives, characteristics and trends.

Keywords: model, development, national economy, post-industrial society, theoretical aspects.

УДК 330.342 Проф. Г.І. Башнянин¹, д-р екон. наук; здобув. Л.Я. Гончарук¹, канд. екон. наук; доц. Р.П. Підлипна¹, канд. екон. наук; аспір. А.І. Тесля²

МАКРОЕКОНОМІЧНА СОЦІАЛІЗАЦІЯ В ПЕРЕХІДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМАХ: ЇЇ СУТЬ ТА ЕФЕКТИ

Досліджено характер і типи впливу соціалізації на економічну ефективність функціонування макроекономічних систем перехідного і розвиненого типу. В науковому дослідженні виділено та досліджено основні типи впливу макроекономічної соціалізації на національну економічну систему – позитивний, нейтральний і негативний. Залежно від характеру впливу соціалізації на обсяги економічної діяльності в національній економіці виділено три типи валового ефекту соціалізації: позитивний, нульовий і негативний.

Ключові слова: соціалізація, макроекономічна соціалізація, позитивний, нульовий і негативний валовий ефект.

Постановка проблеми. Динамічний розвиток сучасних економічних систем характеризується таким суспільно-економічним явищем, як соціалізація. Соціалізація як багатовимірний і багатогранний процес відбувається як у перехідних, так і в розвинених національних економіках, оскільки сьогодні відбувається перехід до нового рівня економічного розвитку, основним фактором якого є інновації, втілені у матеріальних і людських ресурсах. Розвиток та вдосконалення соціалізаційних процесів в економічних системах формує: по-перше, економічні умови подальшого економічного зростання суспільства; по-друге, створює реальні умови для найкращого забезпечення соціально-економічних потреб людини.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження категорії "соціалізація економіки", процесів соціалізації в перехідних економічних системах, здійснюють і здійснювали українські та зарубіжні вчені-економісти, проте єдиної системної теорії соціалізації не створено. Всі дослідники головною характеристикою розвитку постіндустриального суспільства вважають соціальну спрямованість. На їхню думку, міра соціальності визначає рівень соціально-економічного розвитку економічної системи. Російський економіст Л.І. Абалкін зауважує, що в сучасній концепції "соціальних альтернатив" системним атрибутом є міра соціальності [1, с. 581].

Проблему щодо вивчення природи соціалізації економічних систем як однієї з основних особливостей сучасного економічного розвитку у науковій літературі розглянуто у працях багатьох науковців. Зазвичай її здебільшого розуміють як використання певної частини грошового доходу для задоволення соціально-матеріальних і соціально-духовних потреб людини [11, 12, 14-19, 22].

На думку російських економістів Л.Л. Тонишевої і Ю.В. Трохимової, соціалізація економіки означає "балансування інтересів соціальних груп населення при розробленні і реалізації економічної політики із врахуванням діяльності суб'єктів господарювання. Соціалізація економіки охоплює процеси, спрямовані на якісні зміни в системі потреб, структурі попиту і пропозиції, способі і якості життя, умовах розвитку людини" [21, с. 2].

Такі підходи до вивчення соціалізації мають право на дослідження, проте актуальним сьогодні є дослідження впливу процесів соціалізації на економічні результати функціонування економічної системи (зокрема перехідної економічної системи посткапіталістичного і постсоціалістичного типів), тобто на зміну рівня такого результуючого параметра господарської діяльності, як економічна ефективність. Проте дослідження впливу процесів соціалізації на економічну ефективність функціонування господарських систем у сучасній економічній літературі практично не проводяться. Цю проблему ґрунтовно вивчають практично тільки львівські дослідники, зокрема Г.І. Башнянин [2-9], Л.Я. Гончарук [7, 13], Б.В. Кульчицький [2], Ю.І. Турянський [3, 4, 8], Г.С. Третяк [5, 6, 9], Р.П. Шевчик [6]. Ця теоретична проблема потребує подальшого детального дослідження.

Методика дослідження. Метою наукової роботи є дослідження впливу соціалізації макроекономічного типу на продуктивність національної економіки (макроекономічної системи як перехідного, так і розвиненого типу).

Результати дослідження. Соціалізаційні процеси, що постійно відбуваються в будь-якій сучасній економічній системі, впливають на економічну ефективність функціонування національної економіки як загалом, так і її окремих секторів чи сегментів, що передбачає виявлення ступеня впливу соціалізаційних процесів як на макроекономічну систему загалом, так і на мікроекономіку чи мікроекономічні системи. Відповідно до цього, теоретичний аналіз передбачає виділення двох таких типів соціалізації – макроекономічну і мікроекономічну. Такий функціонально-рівневий підхід до типів соціалізації передбачає різний вплив макроекономічної і мікроекономічної соціалізації на економічну ефективність функціонування національних економік.

¹ Львівська КА;

² Львівський НУ ім. Івана Франка

Соціалізацію макроекономічного типу ми розглядаємо як формаційний тип соціалізації, який полягає в розширенні суспільного сектору національної економіки і відповідно звуженні приватного сектору. Під час дослідження формаційної соціалізації варто мати на увазі дві важливі обставини. По-перше, це те, що суспільний сектор економіки має тенденцію до розширення з підвищенням рівня суспільно-економічного розвитку. З цього погляду, соціалізованішими є постіндустріальні економіки, ніж власне індустріальні чи доіндустріальні. Формаційна соціалізація веде до певного розширення суспільного сектору економіки. Другою важливою особливістю формаційної соціалізації є те, що вона змінюється за своєю інтенсивністю в межах певного економічного циклу – то розширюється, то звужується (хоча в широкому історичному процесі вона зазвичай має тенденцію до розширення). Це дає підставу стверджувати про формування своєрідного соціалізаційного циклу, який формується і розвивається "в такт" з власне економічним циклом.

Залежно від того, як співвідносяться суспільний і приватний сектори національної економіки, матимемо різні типи цієї економіки. За умови переважання суспільного сектору, економіка є більше "соціалістичною", ніж "капіталістичною", а за умови переважання приватного – навпаки. Розширення суспільного сектору національної економіки з її історичним розвитком означає, що вона поступово втрачає (якщо йдеться про західні розвинені економіки) свій капіталістичний характер: із власне капіталістичної стає квазікапіталістичною чи навіть гіпокапіталістичною. Саме в цьому напрямі еволюціонують економіки найрозвиненіших країн Заходу.

Отже, формаційний тип соціалізації ми трактуємо як макроекономічний, оскільки під впливом такої соціалізації змінюється структура змішаної економіки в бік розширення частки суспільного сектору національної економіки і відповідного звуження її приватної частки. У такій інтерпретації процес соціалізації відбувається і впливає по-різному на економічну ефективність функціонування економіки в різних типах перехідних систем.

Поняття "перехідна система" в науковій економічній літературі трактується по-різному. Ми вкладаємо в нього той об'єктивний зміст, який воно містить у перехідній (постсоціалістичній) вітчизняній економіці чи національних економіках інших постсоціалістичних країн. Цей "перехід" ми трактуємо, по-перше, в суто соціально-економічному значенні як процес формування нової системи відносин власності і, по-друге, як перехід від соціалістичної до постсоціалістичної соціально-економічної системи.

Соціально-економічне трактування змісту перехідного періоду і перехідної економіки потребує дослідження цих систем з позицій їх капіталізації (в соціально-економічному розумінні процесу капіталізації, тобто як такого, який полягає в певному розширенні тими чи іншими методами системи приватної власності і відповідного звуження державної власності). Процеси капіталізації перехідних постсоціалістичних економік потребують окремого дослідження і їх нині досить активно досліджують у економічній літературі [3, 4, 8, 10, 20]. Однак основний недолік сучасного дослідження процесів капіталізації постсоціалістичних економік полягає в тому, що воно загалом

здійснюється у певному відриві від аналізу процесів соціалізації. Економіка, яка посилено соціалізується, одночасно декапіталізується, і навпаки.

Перехідна економічна система в її соціально-економічному значенні розвивається в напрямі від її тотальної соціалізації до розширення сфери і "зони" її капіталізації. Економічні системи найрозвиненіших країн Заходу у цьому (соціально-економічному) значенні також перехідні, однак цей їх "перехід" має зовсім інший зміст, навіть прямо протилежний зазначеному вище. Ці системи еволюціонують від їх тотальної (або значної) капіталізації до поступової соціалізації, тобто розширення суспільного (соціалістичного) сектору національної економіки. Якщо такий тип перехідних економічних систем розглядати з історичних позицій (в історичному інтервалі часу, тобто з позицій віддаленої чи найближчої історичної перспективи), то можна стверджувати, що їх соціалізація посилюється, а сфера капіталізації, навпаки, звужується. У довготривалій історичній перспективі західні перехідні економічні системи соціалізуються – це не підлягає сумніву і вважається доведеним у західній економічній літературі (зокрема вказується на те, що з розвитком суспільства розширюється сфера інтелектуального виробництва, зростають потреби у виробництві і споживанні суспільних і квазісуспільних благ, що з об'єктивною необхідністю розширює соціалістичну сферу економіки й одночасно звужує її власне капіталістичну сферу).

Отже, з суто соціально-економічних позицій, постсоціалістичні і розвинені посткапіталістичні перехідні системи еволюціонують у протилежних напрямках. Перші – в напрямі їх капіталізації, а другі – в напрямі їх соціалізації. Графічно цю різну спрямованість їх розвитку можна зобразити в термінах певним чином модифікованої кривої виробничих можливостей. Для цього будь-яку національну економіку розглянемо як таку, в якій виготовляються лише два типи благ і послуг – суспільні (власне суспільні разом з квазісуспільними) і несуспільні (чи приватні, індивідуальні, тобто ті, що достатньою мірою реагують на ринкову кон'юнктуру, зміну обсягів ринкового попиту і ринкової пропозиції). У двомірній системі координат один тип благ будемо позначати на осі абсцис, а інший – на осі ординат.

Кожен із двох зазначених типів перехідних економічних систем – посткапіталістичний і постсоціалістичний – перебувають у різних вихідних позиціях. У сучасних посткапіталістичних системах частка суспільних благ менша, ніж несуспільних, однак останні внаслідок розвитку і поглиблення процесів соціалізації збільшуються у своїй частці, про що може свідчити певне відхилення кривої виробничих можливостей (точніше її нижнього кінця) вправо (для спрощення виходитимемо з того, що суспільні і несуспільні блага повністю взаємозамінні і немає жодних перешкод для розгортання виробництва одних і відповідного звуження виробництва інших; графічно така крива виробничих можливостей є прямою і має початково негативний кут нахилу 45°) – рис. 1.

Розвиток і поглиблення процесів соціалізації перехідних посткапіталістичних систем супроводжується зростанням загального обсягу виробниц-

тва як суспільних, так і неспільних благ. Причому це зростання загального обсягу благ більше, ніж воно було би, якщо б рівень соціалізації економічної системи був би стабільним (рис. 2).

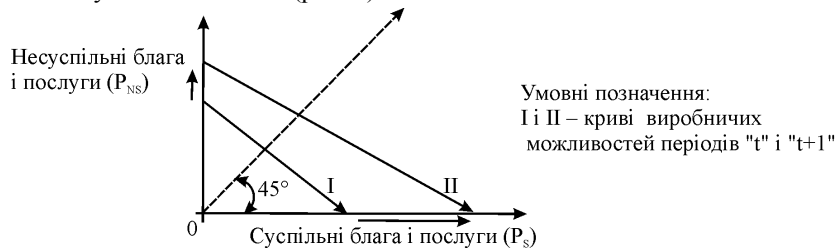

Рис. 1. Зміщення кривої виробничих можливостей перехідних посткапіталістичних систем внаслідок поглиблення розвитку процесів соціалізації (спрощений варіант)

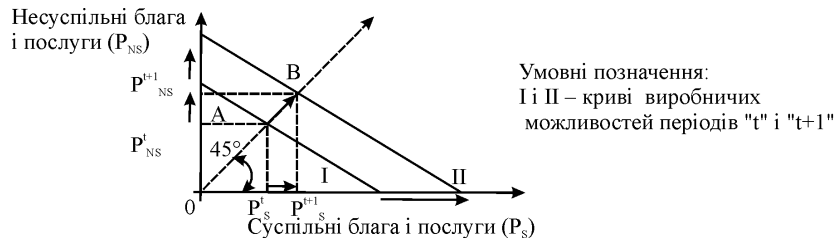

Рис. 2. Зміщення кривої виробничих можливостей перехідних посткапіталістичних систем за умов стабільного рівня соціалізації (спрощений варіант): I і II — криві виробничих можливостей, відповідно, періодів "t" і "t+1"

Цей ефект соціалізації назвемо валовим ефектом (він полягає у тому, що соціалізація позитивно впливає на зростання обсягів національного виробництва). Однак валовий ефект соціалізації не обов'язково позитивний, він може бути також як нульовим, так і негативним. Нульовим він є тоді (нульовий валовий ефект соціалізації), коли процес соціалізації "заходить" за певні об'єктивні межі, за якими позитивні наслідки соціалізації вже зрівноважуються його негативними наслідками і тому загальні обсяги виробництва перестають зростати, вони на певному рівні стабілізуються. Економічна система, в якій формується нульовий валовий ефект соціалізації, перебуває в стані соціалізаційної рівноваги (цю проблему ми розглянемо спеціально в іншій частині цієї роботи, тут акцентуватимемо увагу лише на зазначеному вище). Негативний валовий ефект соціалізації формується тоді, коли процес соціалізації "розгортається" надмірно і переходить певні межі свого розвитку, за якими починається згорання загальних обсягів національного виробництва. Негативний валовий ефект соціалізації властивий гіперсоціалізації, коли перехідна посткапіталістична економічна система надмірно соціалізується на певному проміжному часу.

Висновки. З позицій рівнів функціонування національної економічної системи виділяють такі типи чи види соціалізації — макроекономічну і мікроекономічну. Перша полягає в розширенні частки суспільного і квазісуспіль-

ного секторів і відповідного звуження неспільного (приватного) сектору економіки. Суспільно-економічні ефекти (наслідки) макроекономічної соціалізації значною мірою залежать від соціально-економічного типу перехідних систем. Сучасні перехідні системи бувають двох основних типів: посткапіталістичні і постсоціалістичні. Перші посилено соціалізуються, а другі посилено капіталізуються. Вплив макроекономічної соціалізації на національну економічну систему перехідного типу може бути трояким: позитивним, нейтральним чи нульовим і негативним. Залежно до цього, валовий ефект соціалізації також буде різним: по-перше, обсяги економічної діяльності можуть зростати за одночасного збільшення частки суспільних благ; по-друге, вони можуть зменшуватися; по-третє, можуть бути стабільними. За надмірної соціалізації (або гіперсоціалізації) валовий ефект соціалізації буде негативним, таким він також може бути і за недостатньої соціалізації. Позитивний він буде лише тоді, коли межі соціалізації помірні чи нормальні.

Література

- Абалкин Л.И. В поисках новой стратегии / Л.И. Абалкин. — В 4-х т. — М.: Изд-во "Вольное экономическое общество России", 2000. — Т. IV. — 820 с.
- Башнянин Г.І. Актуальне дослідження проблем соціалізації економічних систем / Г.І. Башнянин, Б.В. Кульчицький // Регіональна економіка. — 2011. — № 2. — С. 178-181.
- Башнянин Г.І. Ефективність капіталізації економічних систем / Г.І. Башнянин, Ю.І. Турянський, Н.Я. Юрків // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. — Львів : РВВ НЛТУ України. — 2012. — Вип. 22.2. — С. 122-120.
- Башнянин Г.І. Ефективність капіталізації і лібералізації економічних систем в умовах ринкової транзитивності: методологічні проблеми метрологічного аналізу / Г.І. Башнянин, Ю.І. Турянський. — Львів : Вид-во Львів. КА, 2008. — 480 с.
- Башнянин Г.І. Ефективність макроекономічної дерегуляції в гіпердовготривалому ринковому періоді / Г.І. Башнянин, Г.С. Третяк, Н.Б. Буряк // Економіка: проблеми теорії і практики : зб. наук. праць. — Дніпропетровськ : Вид-во Дніпропетровський ДНУ. — 2010. — Вип. 262, т. IX. — С. 2316-2324.
- Башнянин Г.І. Ефективність макроекономічної дерегуляції в довготривалому ринковому періоді / Г.І. Башнянин, Г.С. Третяк, Р.П. Шевчик // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. — Львів : РВВ НЛТУ України. — 2009. — Вип. 19.13. — С. 154-160.
- Башнянин Г.І. Ефективність соціалізації економічних систем: методологічні проблеми метрологічного аналізу / Г.І. Башнянин, Л.Я. Гончарук. — Львів : Вид-во "Новий Світ-2000", 2010. — 240 с.
- Башнянин Г.І. Суть та типи капіталізації економічних систем / Г.І. Башнянин, Ю.І. Турянський, Н.Я. Юрків // Materily VIII mezinarodninedesko-prakticka conference. Veda avznic — 2011/2012. 27.12.2010-05.01.2011. Dil. 26. Matematika. Fyzika. Moderni informacni-technologia. Vystavba a architektura. — Praha : Publishing House "Education and Science". — Рр. 34-37.
- Башнянин Г.І. Формативні типи дерегуляційної ефективності економічних систем / Г.І. Башнянин, Г.С. Третяк, О.Ф. Дубовой // Вісник Львівської комерційної академії. — Сер.: Економічна. — Львів : Вид-во Львів. КА, 2010. — Вип. 33. — С. 33-38.
- Бузгалин А.В. Теория социально-экономических трансформаций: прошлое, настоящее, будущее экономики "реального социализма" в глобальном постиндустриальном мире / А.В. Бузгалин, А.В. Колганов. — М.: Изд-во ТЕИС, 2003. — 680 с.
- Галушка З.І. Деякі проблеми соціалізації сучасної економіки у світлі еволюційної теорії Й. Шумпетера / З.І. Галушка // Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. праць. — Сер.: Економіка. — 2011. — Вип. 579-580. — С. 24-28.
- Геєць В.М. Соціогуманітарні складові перспектив переходу до соціально орієнтованої економіки в Україні / В.М. Геєць // Економіка України : політико-економічний журнал. — 2000. — № 1. — С. 4-11; № 2. — С. 4-12.

13. Гончарук Л.Я. Эффективность социальной политики в условиях рыночных перетворень: проблеми соціалізації економічного розвитку : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 02.00.11 – "Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика" / Л.Я. Гончарук; Ін-т регіон. дослідж. НАН України. – Львів : Вид-во ІРД НАН України, 2001. – 16 с.

14. Гринчук Н. Сутність поняття "соціалізація економіки" / Н. Гринчук // Управління сучасним містом. – 2003. – № 7-9. – С. 17-23.

15. Гришкін В.О. Соціалізація економіки в її складових і їх характеристиках // Економіка: проблеми теорії і практики : зб. наук. праць. – У 5-ти т. – Дніпропетровськ : Вид-во ДНУ. – 2004. – Вип. 197, т. 1. – С. 67-90.

16. Керефов М.А. Социализация региональной экономики / М.А. Керефов // Terra economicus. – 2009. – Т. 7, № 3. – Ч. 3. – С. 194-197.

17. Лагутін В.Д. Людина і економіка. Соціоекономіка / В.Д. Лагутін. – К. : Вид-во "Просвіта", 1996. – 336 с.

18. Матвеев М.М. Вопросы экономической сущности социализации рыночной экономики / М.М. Матвеев // Экономика, предпринимательство и право. – 2011. – № 8. – С. 21-25.

19. Никифоров В.М. К вопросу о критериях социализации современной экономики / В.М. Никифоров // Вестник Саратовского государственного технического университета. – 2009. – Т. 1. – № 1. – С. 239-243.

20. Социально-экономические процессы в современном мире и путь России // Кн. 1: Трансформация постсоциалистического общества / под ред. В.П. Миккульского. – М. : Изд-во "Экономика", 2003. – 757 с.

21. Тоньшева Л.Л. Социализация экономики региона: оценка уровня развития инструменты регулирования / Л.Л. Тоньшева, Ю.В. Трохимова. [Электронный ресурс]. – Доступный с <http://www.science-education.ru/100-4994>

22. Чистобаева Ю.А. Основные критерии социализации экономики. Гуманизация экономического роста / Ю.А. Чистобаева // Социально-экономические явления и процессы. – 2011. – № 7. – С. 192-196.

Башиянин Г.И., Гончарук Л.Я., Подлипная Р.П., Тесля А.И. Макроэкономическая социализация в переходных экономических системах: ее сущность и эффекты

Исследованы характер и типы влияния социализации на экономическую эффективность функционирования макроэкономических систем переходного и развитого типа. В научном исследовании выделены и исследованы основные типы воздействия макроэкономической социализации на национальную экономическую систему – положительный, нейтральный и отрицательный. В зависимости от характера воздействия социализации на объемы экономической деятельности в национальной экономике выделено три типа валового эффекта социализации: положительный, нулевой и отрицательный.

Ключевые слова: социализация, макроэкономическая социализация, положительный, нулевой и отрицательный валовой эффект.

Bashnyanin G.I., Honcharuk L.Y., Pidlypna R.P., Tesla A.I. Macroeconomic socialization in transition economies: its nature and effects

Investigate the nature and types of socialization impact on the economic efficiency of the macro-economic transition systems and advanced type. In the research study identified and investigated basic types macroeconomic impact of socialization on the national economic system – positive, neutral and negative. Depending on the nature of the impact of socialization on the amount of economic activity in the national economy are three types of gross effect of socialization: positive, zero or negative.

Keywords: socialization, macroeconomic socialization, positive, zero or negative gross effect.

УДК 336.113:221

Проф. Б.А. Карпінський¹, канд. екон. наук;
асист. В.О. Григоренко²

ЗБАЛАНСОВАНІСТЬ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ І ФІНАНСОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТЕРИТОРІЇ: МЕТОДОЛОГІЯ ТА ОЦІНЮВАННЯ СТАНУ ПРИ ПРИЙНЯТТІ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

Розглянуто теоретичні положення збалансованості фінансової системи території та її фінансового потенціалу і введено в оборот його складові: пасивний та активний потенціал. Запропоновано методологію розрахунку фінансового потенціалу території з позиції прийняття управлінських рішень. Проведено оцінювання цього потенціалу з врахуванням відмінностей у прийнятті управлінських рішень на регіональному рівні. Визначено вплив прийнятих управлінських рішень щодо податкових пільг на збалансованість фінансової системи та фінансовий потенціал території.

Ключові слова: збалансованість фінансової системи, фінансові ресурси, фінансовий потенціал території, управлінські рішення, оцінювання, індекс, фінансова спроможність.

Постановка проблеми. Трансформаційні процеси в економіці України, а також потреба в динамічному реформуванні економічної системи, потребують пошуку та реалізації нових способів і підходів до технологій управління збалансованістю фінансової системи території (держави, регіону), а також управління заходами щодо нарощування фінансової спроможності суб'єктів господарювання.

Об'єктивно, економічний розвиток території, держави залежить від здатності фінансової системи виявляти, агрегувати та перетворювати потенційні фінансові можливості у реальні фінансові ресурси через механізм прийняття управлінських рішень. Забезпечення збалансованого розвитку економіки території стає стратегічним завданням органів місцевого самоврядування. У післякризовий період, коли основним завданням органів влади є відновлення темпів приросту економіки, питання посилення фінансової незалежності місцевого самоврядування знову набуває актуальності. І насамперед виникає питання щодо оцінювання фінансової спроможності та фінансового потенціалу тієї чи іншої території.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Цю проблематику активно досліджували як вітчизняні, так і зарубіжні науковці. Зокрема, загальні питання щодо визначення та тлумачення фінансового потенціалу у своїй працях висвітлювали: С. Буковинський, М. Бутко, Д. Василик, Г. Возняк, О. Гордей, Б. Заболоцький, Ю. Каспрук, І. Луніна, В. Онищенко, В. Опарін, В. Свірський, І. Чуницька, С. Шумська [1, 3, 5-14, 17].

Водночас, певна частина досліджень досить тісно пов'язана з пропонованою тематикою в напрямі удосконалення підходів збалансованості фінансової системи території. Так, доцільно наголосити на дослідженнях під керівництвом проф. М.А. Козоріз щодо засад формування фінансової складової розвитку території з визначенням критеріїв, які цьому сприяють [12]. На погляд авторів, методично виважений підхід із знаходження взаємозв'язку еко-

¹ Львівська державна фінансова академія;

² Буковинський державний фінансово-економічний університет, м. Чернівці